

ผ้าคารางคา

ลักษณะผ้าคารางคา เป็นผ้าที่มีลายเป็นคารางสีเหลืองจตุรัส คล้าย
คารางหมากruk บางทีจึง เรียก ผ้าคารางหมากruk ผ้าชนิดนี้ใช้ เป็นผ้านุ่งห่มสำหรับ
ชาวบ้านทั่วไป

ผ้าคารางคามีปรากฏในวรรณคดีไทย เรื่องขุนช้างขุนแผน กล่าวถึงตอนที่
นางศรีประจันแต่งตัวนุ่งผ้าคารางคา ห่มผ้าขาวม้า เพื่อจะ ไปฟัง เทศน์กับลูกสาวที่วัด
ตั้งข้อความว่า

ศรีประจันครั้นแลเห็นลูกสาว
กุนีหัวหงอกขาวมันหันที่
จะตกแต่งตัว ไปหา ไม่มี
กลัวผ้าคานีห่มคอกคา
ลูกสาวหัวเราะร่าว่าแม่เอ๋ย
ช่างไม่อายเขาเลยเห็นผิคล้ำ
ศรีประจันครั้นมองร้องกรรมกรรม
ผลึกผ้าคารางคาห่มขาวม้า

(ขุนช้างขุนแผน : 66)

ผ้าคาเล็องา

ผ้าคาเล็ก หรือ ผ้าเมลิองา เป็นจำพวกผ้าผ้ายลล้ามีลายเล็ก ๆ คล้ายกับผ้าคาสมุกและผ้าคามะกล่า ผ้าชนิดนี้ใช้ เป็นผ้านุ่งสาสำหรับผู้หญิงชาวบ้านทั่วไป ดังที่ปรากฏในวรรณคดีไทยเรื่องต่าง ๆ

ในเสภาเรื่องขุนช้างขุนแผน กล่าวถึงผ้าคาเล็องา ไว้ตอนที่นางแก้วกิริยา ไปพบขุนแผน นางก็แต่งตัวนุ่งผ้าคาเล็องา ห่มผ้าผวย ดังข้อความว่า

นุ่งคาเล็องาห่มผ้าผวย
ไม่ชุ่มชวยด้วยระคาย เป็นม้ายผ้า
ไกลยาศิษาคมิครคิกถึงตัว
ลูกผ้ากลับมาจะกินใจ

(ขุนช้างขุนแผน : 522)

บทละครนอก เรื่องสังข์ทอง พระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย ตอนที่ท้าวขศวิมลและนางจันทร์ปลอมตัว เป็นชาวบ้านเพื่อ ความหาพระสังข์ ท้าวขศวิมลนุ่งผ้าคา โกงมีผ้าคาคหุงสี เขียวคราม ส่วนนางจันทร์ นุ่งผ้าคาเล็องาห่มผ้าขาวมุ้ง ดังข้อความว่า

ภูมีคลี่ผ้าคา โกงนุ่ง
คอคหุง เขียวครามงามนั้กหนา
โถมยงทรงนุ่งคาเล็องา
ห่มผ้าขาวมุ้งรุงรุง

(บทละครนอก ร.2 : 193)

ใบเรื่องพระอภัยมณีของสุนทรภู่ กล่าวถึงผ้าตาเล็กลงตอนที่นางวาสังจะ
ไปเฝ้าพระอภัยมณี นางอาบน้ำแล้วใช้ผ้าตาเล็กลงเช็ดตัว ตั้งข้อความว่า

ลงอาบน้ำชำระเอาผ้าเม็กลงา
แล้วแลดูเนื้อตัวยังมีหมอง
มาพับหน้าทาสมันคินสอพอง
ให้กลบร่องรอยผี ไม่มีรอย

(พระอภัยมณี : 345)

ผ้านุ่งหมี

ผ้านุ่งหมี เป็นผ้าลายชนิดหนึ่ง มีทั้งลายสีลายเชิง บางทีพิมพ์เป็นเชิงทองริ้ว คำว่า "นุ่งหมี" คำนี้คงมาจากภาษาเบอร์เซียว่า "ลุงจี" (Lungi) แปลว่า ผ้าโสร่งที่ใช้พันไม่เย็บ หรือหมายถึงผ้าโพกศีรษะมีริ้วมีเชิง (กฎกระทรวง ฉบับที่ 2521 : 14)

ผ้านุ่งหมี มีปรากฏในวรรณคดีไทยเรื่อง อิเหนา ซึ่งกล่าวถึงผ้านุ่งหมีว่าใช้ เป็นผ้านุ่ง ดัง เช่นตอนที่กล่าวถึงการแต่งตัวนุ่งผ้านุ่งหมีของสีกษัตริย์บัตหรา ดังข้อความว่า

ต่างชำระสระสนานสราญสณฑ์
 ทรงสุคนธ์ปนทองผ่องศรี
 สอดใส่สับเพลาอย่างดี
 ภูษาทรงนุ่งหมีสีต่างกัน
 สอดทรงฉลององค์ใหม่คตาด
 เจียรระบาตบั้นเหน่งสายกระสัน
 คามทีศสร้อยสนสังวาลวรรณ
 ทองกรกุดันฝังพลอย

(อิเหนา : 1111)

คอนทึนางจินคหฺราคังคัวจะ ไบพบนางบุษบาภิ๋นุงฝ้านุงหฺยีสิจาปา ห่ม
สไบ คังช็อควาหม่า

ลฺูบ ไล้ช็คสิฉวีวรรณ
ทรงสุคนธ์ปนสุคันธ์บุบผา
ภาษาทรงนุงหฺยีสิจาปา
สไบม่วงคางชบาจินเจา

(อิเหนา : 1159)

ผ้าบัวบอ

ผ้าบัวบอ หรือผ้าตาบัวบอ เป็นผ้าฝ้ายเนื้อหยาบ ชาวบ้านใช้เป็นผ้า
นุ่ง โดยเฉพาะผู้หญิง (ฉัตรภัทร จันทวิช, 2524 : 49) นิยมนุ่งกันมาแต่โบราณ
โดยเฉพาะอย่างยิ่งในสมัยอยุธยาและรัตนโกสินทร์ตอนต้น ซึ่งชาวบ้านนิยม "นุ่ง
ผืนห่มผืน" ใต้นุ่งของชาวบ้านจึงมักจะเป็นผ้าบัวบอ หรือ ไม่ก็ผ้าตาเล็กลง

ในวรรณคดีไทยกล่าวถึงการแต่งตัวของผู้หญิงบ้านนอกที่นิยมนุ่งผ้า
บัวบอ ไว้อย่างชัดเจน ดังที่ปรากฏอยู่ในบทละครรามเกียรติ์ พระราชนิพนธ์ใน
รัชกาลที่ 2 ดังข้อความตอนหนึ่งว่า

พวกผู้หญิงสาวสาวชาวบ้านนอก
ห่มขาวนุ่งนุ่งบัวบอพอกผัดหน้า
เดินสะคุคคุคเซเซาเฮฮา
หน้าตาตื่นแก้อกระ เบื่อกะบัง

(รามเกียรติ์ ร.2 : 68)

ในเสภาเรื่องขุนช้างขุนแผนตอนนางทองประศรีจะ ไปขอนางพิมพ์ให้
หลายแก้ว นางก็แต่งตัวนุ่งผ้าตาบัวบอ ดังข้อความว่า

ทองประศรีนุ่งผ้าตาบัวบอ
ห่มขาวพุดคอกกุสมหน้า
พร้อมกันหันไคก็ ไคลคลา
ข้าก็อสมุกหมากสากตะบัน

(ขุนช้างขุนแผน : 173)

ผ้าปักทอง

ผ้าปักทอง เป็นผ้าพื้นเนื้อดี มีทั้งผ้าไหม ผ้าฝ้าย และผ้าลินินสี บักลวด ลายด้วยไหมทองทั้งผืน ลวดลายที่ปักมักทำเป็นลายไทย เช่น ลายพรรณพฤกษา หรือ ลายประจายามเล็ก ๆ เชิงผ้าใช้ลายประจายามกำมับุสลับกับลายดอกแบค กลีบสองชั้นบ้าง ทำเป็นลายกรวยเชิงช่อใบเทศชั้นเดียวบ้าง (มณีรัตน์ ห้วมเจริญ, 2521 : 35)

ผ้าปักทองนี้นิยมนำมาใช้เป็นผ้าสไบของสตรี ดังที่ปรากฏในวรรณคดีไทยหลายเรื่อง เช่น บทละครเรื่องกาหลัง ดังข้อความว่า

บัดนั้น

นางท้าวแก้วแก้วศรี

จึงแต่งทั้งสองนารี

ชำระอินทรีย์ให้เกลี้ยงเกล้า

นุ่งเชิงชายทองพันบรรจง

พิศทรงประโลมโฉมเฉลา

ห่มสไบปักทองพรายเพรา

บรรจงกวักเกล้าเมาลี

{กาหลัง (ล.1) : 13}

ในเรื่องคารี ได้บรรยายการแต่งตัวของนางคันทมาลีไว้คนหนึ่งว่า
นุ่งผ้ายกห่มสไบปักทอง ดังข้อความว่า

หวีกระจายรายเส้นชนเม่นสอย
 ผักหน้านั่งตะบอยบีบลิ้ว
 เสกซี่ผึ่งสีปากกลางทางวาคคือ
 นุ่งผ้ายกริ้วมีราคา
 เอาสไบปักทองเข้าล่องหม่ม
 นึกชมสมคิ้วเป็นนักหนา
 จะแต่งไปอวคมันจันท์สุคา
 น้ำหน้าอิจัญไรไหนจะมี

(บทละครนอก ร.2 : 428)

นอกจากใช้เป็นผ้าสไบหม่มของสตรีแล้ว ผ้าปักทองยังใช้ทำเป็นฉลอง
 พระองค์อีกด้วย เช่น การแต่งตัวของสิ่งคามาระคาในบทละครเรื่องอิเหนา ซึ่ง
 ทรงฉลองพระองค์ปักทอง ดังข้อความว่า

ห้อยหน้าผ้าพิภย์ชลิบคาค
 เจียรระบาคคาคบั้นแห่งสายกระสัน
 ฉลององค์ปักทองครองสุวรรณ
 หีบทรงควงกุดันชมพูนุท

(อิเหนา : 998)

ผ้าปักไหม

ลักษณะของผ้าปักไหม เป็นผ้าพื้นเนื้อดี มีทั้งผ้าไหมและผ้าลินินสีปัก ลวดลายด้วยไหมสีต่าง ๆ และคันตลอด ทั้งผืน (มณีรัตน์ ห้วมเจริญ, 2521 : 35) ลวดลายที่ใช้ปักมักทำเป็นลายไทย เช่น ลายก้านชดแบบก้านชดใบเทศ ง่าย ๆ หรือลายดอกไม้หกกลีบล้อมด้วยลายกนกใบไม้สลับกับลายดอกสี่กลีบ เริง ผ้าใช้ลายประจายามค่ำคืนสลับกับลายดอกแปดกลีบสองชั้นบ้าง ทำเป็นลายกรวย เริงช่อใบเทศชั้นเดียวบ้าง ผ้าปักไหมนิยมใช้เป็นผ้าห่มของสตรี เวลาออกจากบ้าน (ณัฐภัทร จันทวิษ, 2524 : 49-50)

ในเสภาเรื่องขุนช้างขุนแผนกล่าวถึงผ้าปักไหมว่าใช้เป็นผ้าห่มคู่กันกับผ้านุ่ง ตอนที่เจ้าแก้วแดงจะไปขออนางพิมิให้พลายแก้ว ซึ่งเจ้าแก้วนุ่งผ้าตามะกล่ำ และห่มผ้าปักไหม ดังข้อความว่า

จึงร้องเรียกทาสกับทาสเฝ้า
 ยายมิ่งยายเฝ้าเป็นเพื่อนบ้าน
 ปรีक्षाว่ากูข้าจะขอวาน
 คิดอ่านขอลูกสาวศรีประจัน
 เจ้าแก้วรับคำแล้วอาลา
 ไปเคหาแต่งตัวขมิ้น
 นุ่งผ้าตามะกล่ำคู่ชาครีน
 ห่มปักไหมมันคู่เหมาะตา

(ขุนช้างขุนแผน : 173)

ผ้าปักหล้า

ผ้าปักหล้านี้พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถานอธิบายว่า "ผ้าริ้วทอด้วยไหมกับทองแดงมีเนื้อบาง" (2525 : 528) คำว่า "ปักหล้า" คงมาจากคำว่า Patola หรือ Pattala ซึ่งเป็นชื่อเมือง เมืองหนึ่งในอินเดีย ลักษณะของผ้าปักหล้า เป็นผ้าริ้วเขียวขาวสลับทองริ้วเขียวเป็นริ้วทึบ ตรงริ้วทองเป็นริ้วโปร่ง ทอด้วยวิธีชิงไหมเขียวชดกัน ชิงไหมทองห่างกัน ริ้วทองเป็นริ้วทองแดง มีลักษณะคล้ายผ้ากรองทอง (ถมรัตน์ สัตว์รานนท์, 2525 : 15)

ในเครื่องราชูปโภคกับปรากฏคำว่า "ผ้ากรองทองริ้วปักหล้า" และยังมีฉลองพระองค์ครุยปักหล้าของพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย ซึ่งเป็นฉลองพระองค์ครุยเก่าที่สุดที่มีอยู่ในสมัยรัตนโกสินทร์ แต่ก่อน ๆ ขึ้นไปมีแต่ฉลองพระองค์ทำด้วยคาด ซึ่งเป็นผ้าหนา (วิทย์ วัฒนกันเงิน, 2506 : 9)

บทละครเรื่องคชาหลัง กล่าวถึงผ้าปักหล้า ซึ่งนำมาใช้เป็นฉลองพระองค์ของกุศาวีราหยา ดังข้อความว่า

เมื่อนั้น

กุศาวีราหยาศรีใส

ครั้นแจ่มแจ้งแสงสุริ โยหัย

ภูวนัยมาสรงคงคา

แล้วทรงสุคนธารตระการกลีบ

รวยรินอวลอบด้วยบุหงา

ทรงภูษาสำนตระการคา

ฉลององค์ปักหล้าจีบเจียน

{คชาหลัง (ล.1) : 263}

ในบทละครเรื่องอิเหนา กล่าวถึงผ้าปักหล้าไว้ในตอนที่บรรยายถึง
การแต่งตัวของอิเหนา ดังข้อความว่า

ทรงสูคนธ์รวยรินกลิ่นเกลา
 สนับเพลา เขิงกระหนกริหคหงส์
 ภูษิตวิจิตรบรรจงทรง
 ฉลององค์กุดันรังแตน
 อินทร์ธนูคิกคั้นพระพาทา
 ริ้วทองปักหล้าปลายแขน
 ผ้าทิพย์ชลิบริมทับทิมแทน
 ชายไหวหัวแหวนสังวาลวาว

(อิเหนา : 352)

ผ้าปัศตู

ลักษณะผ้าปัศตู เป็นผ้าสักหลาดชนิดหนึ่ง มีลักษณะเนื้อฟู คนไทยในปัจจุบันเรียกว่า ผ้าเสิร์ค ภาษาอังกฤษว่า Serge (ถมร์คน์ สัตว์รานนท์, 2525 : 18) ผ้านี้ในอดีตนิยมนำมาตัดเป็นเสื้อของทหาร ดังที่ปรากฏในวรรณคดีไทยหลายเรื่อง

ในบทละครเรื่องรามเกียรติ์ พระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย กล่าวถึงการแต่งตัวของเหล่าทหารวิรุญจาบังว่า แต่งตัวใส่เสื้อปัศตู ดังข้อความว่า

หึ่งซ้ายขวามาถ้วนกระบวณเกณฑ์
ถือใส่เชนเขียนหน้าราหู
พวกไพร่ใส่เสื้อปัศตู
ถือทวนล้วนพู่จามรี

(รามเกียรติ์ ร.2 : 433)

ในบทละครเรื่องอิเหนา กล่าวถึงการแต่งตัวของเหล่าทหารว่าใส่เสื้อปัศตูเช่นกัน ดังเช่น ทหารปืนของฝ่ายอิเหนา ดังข้อความว่า

อันพลเดินหน้าหลังหึ่งนั้น
เสื้อม่วง เหมือนกับ เป็นคู่คู่
ทหารปืนพื้นเสื้อปัศตู
ใส่กางเกงมีสรูว์ร้าง

(อิเหนา : 663)

ผ้าปุม

หนังสืออักขราภิธานศรับท์ หน้า 404 แปลว่า " เป็นชื่อผ้าอย่างหนึ่ง
ผ้านั้นคนทอด้วย ไหม ทาเป็นลายมีศรีต่าง ๆ สำหรับผู้ชายนุ่ง" (หนังสืออักขรา-
ภิธานศรับท์ อ้างอิงมาจาก เอนก นาวิกมูล, 2525 : 18)

ลักษณะผ้าปุมนั้นเป็นผ้า ไหมที่ทอจาก โย ไหมที่มัดแล้วย้อมให้เป็นสีต่าง ๆ
ตามต้องการ ซึ่งเมื่อนำมาทอแล้วจะมีสีสันทลวยขึ้นมา กรรมวิธีการทำและ
การทอคล้ายคลึงกับการทอผ้ามัดหมี่หรือผ้า ไหมพื้นเมือง ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ
ของไทย ผ้าปุมจะต่างกับผ้ามัดหมี่ตรงที่ผ้ามัดหมี่ไม่มีเชิง แต่ผ้าปุมจะมีเชิง ผ้าปุม
นี้นิยมนำมาใช้ เป็นผ้านุ่ง โดยเฉพาะนุ่งโจงกระเบน (สัมภาษณ์ เผ่าทอง
ทองเจือ, 16 เมษายน 2532)

ผ้าปุมที่นำมาใช้เป็นครั้งแรกในประเทศไทยนั้น ปรากฏว่าได้รับ
แบบอย่างมาจากเขมร ผ้าปุมมีทั้งผ้าปุมเขมร ผ้าปุมไทย และผ้าปุมลาว ซึ่งม
ีความคล้ายคลึงกัน แต่พอจะดูเป็นหลักได้ว่า ผ้าปุมของ เขมรมักทาลวดลายคน
ลี้คว์ และรูปสถาปัตยกรรม (มณีรัตน์ ห้วมเจริญ, 2521 : 34)

ในบทละครเรื่องอิเหนา พระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระ-
พุทธเลิศหล้านภาลัย ได้กล่าวถึงผ้าปุมไว้ตอนหนึ่ง ซึ่งบรรยายถึง เหล่าหนุ่ม ๆ
ที่นุ่งผ้าปุมมาเที่ยวชมมหรสพในเมืองคาทว ดังข้อความว่า

นักเลง เหล่า เจ้าชู้หนุ่มหนุ่ม
 คาค เข็มชกนุ่งบวม เกี้ยวคอ ไก่
 ทัดยาคมหม่นสีน้ำตาลดอกไม้
 หวีมคาร์ทับใหญ่แบบคายน
 เห็นสาวที่ไทรชุมก็รุม เกี้ยว
 ออกข้าวชับเคี้ยวอยู่จนสาย
 บ้าง เคี้ยวทิ้งมอญราทากรีคราย
 พวกผู้ชายสรวลเสเฮฮา

(อีเหเนา : 499)

ในเพลงยาวว่าจมีนราชามาตย์ ของพระมหาเทพก็กล่าวถึงพฤติกรรม
 ของจมีนราชามาตย์ไว้คนหนึ่ง และกล่าวถึงการนุ่งผ้าบวมด้วย ดังข้อความว่า

จะเข้าวังตั้งให้เสียดสามหน
 ตรวจพลอีกทีกก็กักกอง
 หม่นผ้ากาน้ำมีพานรอง
 หอสมุดชุกคัล้องร่มค้ำวางคาว
 นุ่งบวม เขมรใหม่วิไลเหลือ
 สวมเสื้อ ได้ประทานหม่นसानขาว
 ลงจากหอกกลางทางหงส์ขาว
 เมียชมว่างามราวกับนายโรง

(เพลงยาวว่าจมีนราชามาตย์ อ้างอิงจาก
 วรรณคดีเบื้องต้น : 108)

ผ้าพื้น

ผ้าพื้นมีลักษณะเป็นผ้าสีทัว ๆ ไป สีใดสีหนึ่ง เป็นพื้นและพื้นผ้าไม่มี ลวดลายใด ๆ บางทีเรียกว่า ผ้าสี พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน (2525 : 557) ได้ให้ความหมายผ้าพื้น ไว้ว่า "ผ้านุ่งที่ทอด้วยด้ายมีสีใดสีหนึ่ง เป็นพื้น"

ในวรรณคดีไทยก็กล่าวถึง ผ้าพื้นสีต่าง ๆ ซึ่งตัวละครนำมานุ่ง เช่น ในบทละคร เรื่องรามเกียรติ์ พระราชนิพนธ์ในรัชกาลที่ 2 ตอนอินทรชิตแต่งตัว ทาพิชัยนุ่งผ้าพื้นค้ำ คังข้อความว่า

สรงสุคนธ์บนบรุงหุ่งคลบ
 นากุหลาบอาบอบมังสา
 จุณเจิมเจลิมหักคร้อสุรา
 แล้วยุ่งผ้าพื้นค้ำอาไฟ
 สไบทรงบง เฌียงก็ค้ำสิ้น
 ส่วงวาลบัลลมิศรีใส
 กระหมวกเกล้าเมาลีเช่นชีไพร
 โทกसानหน้าคอกไม้ค้ำดี

(รามเกียรติ์ ร.2 : 339)

ตอนที่ทศกัณฐ์แต่งตัว เป็นโยคีก็ทรงผ้าพื้นแดง คังข้อความว่า

จึงประจงทรงผ้าพื้นแดง
 อ่ามาศย์ช่วยจัดแจงให้ยักยี่
 อ่าองค์ทรงเพศเป็นโยคี
 อสุรีเฉียงชมพุพราย

(รามเกียรติ์ ร.2 : 499)

ใน เรื่อง พระอภัยมณี ตอนที่นางศรีสุวรรณและคนใช้ปลอมตัวเป็นชายก็
นุ่งผ้าพื้นกัน ตั้งข้อความว่า

ให้ปลอมแปลงแต่งกาย เหมือนชาย ไพร่
แต่ลั่นใส่หมวกกะลา นุ่งผ้าสี
แล้วใจมขงทรงแต่งแปลงอินทรีย์
ทาตีเป็นแขกเทศ เพศผู้ชาย

(พระอภัยมณี : 323)

ผ้าแพร

ผ้าแพรมีความหมายอยู่ 2 ประการ คือ 1. ผ้าทั่ว ๆ ไปเป็นภาษาภาคอีสาน 2. ผ้าไหมทอจากจีน มีทั้งผ้าแพรเรียบและมีลวดลายในตัว มีเนื้อดี เลวต่างกัน มีชื่อเรียกต่างกันมากมาย (ถมรัตน์ สัตว์รานนท์, 2526 : 11) ดังที่ผู้รู้กัทร จันทวิษ (2524 : 52) ได้อธิบายความเป็นมาและชนิดของผ้าแพรไว้ว่า

ผ้าแพรเป็นผ้าไหมทอจากประเทศจีน มีทั้งแพรเรียบและมีลวดลายดอกในตัว มีเนื้อดีเลวต่างกัน ผ้าแพรมีชื่อเรียกต่าง ๆ กัน เช่น แพรลายทอง แพรคารากร แพรเคารพ แพรจาร์จวจ แพรคว่น แพรหนังไก่ แพรหงอนไก่เพลาะ แพรหงอนไก่แถบ และมีลวดลายต่าง ๆ เช่น แพรร้วมะลิเลื้อย แพรก้านแย่ง แพรร้วขอ แพรคอกถี่ แพรคอกสะเทิน แพรคอกลาย แพรจรีษา แพรมังกร แพรมังกรหนา แพรมังกรบาง ผ้าแพรเนื้อดีเลวต่างกันนี้มีชื่อเรียกทางภาษาจีนว่า แพรหมั่งตึงเมฆ แพรกิม แพรโล่ แพรบี๊ แพรแซ แพรตึง แพรกิมจิงตึง แพรเซียนตึง แพรกิมตึง แพรฝิ่นกิม แพรหลิน แพรโป้ยซีตึง เป็นต้น

ผ้าแพรต่าง ๆ ข้างต้นปรากฏอยู่ในวรรณคดีไทยหลายเรื่อง เช่น เสภาขุนช้างขุนแผน อิเหนา รามเกียรติ์ คาหลัง พระอภัยมณี สังข์ทอง เป็นต้น

ผ้าแพรนิยมนำมาใช้ห่มแทนเสื้อของเหล่าสตรีในสมัยโบราณ ดังที่ปรากฏอยู่ในเสภาขุนช้างขุนแผนหลายตอน เช่น กล่าวถึงการแต่งตัวของนางสายทองคอนอาบน้ำจะไปวัด ดังข้อความว่า

สายทองจากห้องไปอาบน้ำ

ห่มผ้าแพรค่าซบในสี

ลงจากเรือนพลันหันที

ข้าไทคามรีรีบเร่งมา

(ขุนช้างขุนแผน : 128)

ตอนที่กล่าวถึงการแต่งตัวของลูกและมเหสีของเจ้าเชียงใหม่ ขณะที่ยุณแผนยกทัพบุกเข้าเมืองต่างก็นุ่งผ้าถุงห่มผ้าแพร ดังข้อความว่า

ผ้านุ่งถุงยกกระหนกรอง
ห่มแพรริ้วทองจรัสฉาย
มเหสีทรงยกกระหนกลาย
ห่มแพรเหลืองลายมะลิทอง

(ขุนช้างขุนแผน : 800)

บทละครเรื่องรามเกียรติ์ พระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย กล่าวถึงการแต่งตัวห่มผ้าแพรของเหล่าหนุ่ม ๆ สาว ๆ ไว้ตอนหนึ่ง ดังข้อความว่า

พวกเจ้าผู้เคียนเหี้ยวเกี้ยวผู้หญิง
เยื้องย่างหย่องผมห่มแพรสี
เห็นแม่مایشร้ายทวนพานมังมี
เข้าหาที่หอคสนิหิขิเชื้อ

พวกบัณฑิตปิดขมับนุ่งม่วง
ห่มแพรดวงเคียนเยื้องยักไหล่
เหี้ยวลอมชายกรายเข้ามาฉนวนใน
โหล่นไฉ่เพี้ยนคิหนึลนลาน

(รามเกียรติ์ ร.2 : 694)

บทละคร เรื่องสังข์ทอง ตอนที่ท้าวศรีวิมลกับนางจันทร์ปลอมตัวเข้าเมือง
สามนต์เพื่อตามหาพระสังข์ทั้งสอง ได้เดินชมตลาด ซึ่งชายข้าวของผ้าผ่อนมากมาย
มีผ้าแพรวางขายอยู่ด้วย ดังข้อความว่า

บ้างขายเครื่องเงินเครื่องทอง
แพรดวงม่วงทอง โหมค โหม
ชมกลางทางทาคะสิ่งคะไล
ท่านขายเคื่อนให้ไคลคลา

·
·
·

ที่ปากเปราะ เราะรายก็ร้องหัก
มาหยุดพัก ให้สบายหายหิว
คู่อ้อแพรเสียง โผ โส่รีว
หึ่งซุ่นคิ้วปัก เถาของเรามี

(บทละครนอก ร. 2 : 193)

ผ้าแพรที่สำคัญอีกชนิดหนึ่งซึ่งปรากฏอยู่ในวรรณคดีไทย คือ แพรแส ซึ่ง
เป็นแพรมีราคามาจากเมืองจีน อันเป็นเมืองหอแหรวีเศษ เมืองนี้โบราณเรียกว่า
"ม่งแส" เดิมเป็นอาณาจักรไทยมาก่อน "แพรเมืองแส" นี้เลื่องลือนักว่าสวยหา
แพรเมืองอื่นเทียบได้ยาก เป็นแพรบางเนื้อละเอียด (ฉันทิชย์ กระแสสินธุ์,
2506 : 61)

แพรแสนี้มีกล่าวถึงใน เรื่องพระอภัยมณีคอนอภินิหารศรีสุวรรณกับเกษรา
ซึ่งบรรยายถึงการแต่งตัวของเหล่าข้าหลวงชาววังที่มาเที่ยวชมมหรสพว่าแต่งตัว
กันอย่างดี และกล่าวถึงเหล่าบัณฑิตหนุ่ม ๆ ที่มาเที่ยวงานเดินอยู่ตามฉนวนอันเป็น
ที่สำหรับสนมภานัลเลขถูกจับ พวกบัณฑิตเลขปลด "แพรแส" ออกส่งให้จึงรอดตัว
มาได้ ดังข้อความว่า

ข้าหลวง เหล่าชาววังยังภาคีค
นุ่งสุหรัคชัคแค่ลิ้นแพรสี
หนุ่มหนุ่ม เหล่าเจ้าชู้ลูกผู้ดี
เห็นสตรีรูปงามคาม เป็นพรวน
พวกบัณฑิตศิษย์วัดชัคหลายอย่าง
เที่ยวลากหาง เดินข้ามตามฉนวน
เขาจับ ได้ให้แพรแสสีนวล
ออกเดินควน เลี้ยวลัดเข้าวัดวา

(พระอภัยมณี : 129)

ผ้าม่วง

ผ้าม่วง เป็นผ้าพื้นสีต่าง ๆ ทอจากเส้นไหมเนื้อแข็ง ผืนผ้ามีลักษณะ เนื้อหนา มีทั้งที่ทอในประเทศไทยและสั่งจากประเทศจีน ซึ่งจีนเรียกผ้าม่วงว่า "หม่อง" ผ้าม่วงที่สั่งชื่อมาจากจีนจะเป็นที่นิยมมากกว่าที่ทอในเมืองไทย วิทยุ พิณคันเงิน (2506 : 16) อธิบายว่า "ผ้าม่วงก็คือ ผ้าแพรชนิดหนึ่งซึ่งทอด้วยไหม การที่เรียกว่า "ผ้าม่วง" ก็เป็นเพราะเดิมมีแต่สีฟ้าและสีกรมท่า"

ผ้าม่วงนี้ผู้ชายไทยแต่ก่อนใช้ทำเป็นผ้าถุง โจงกระเบนและต่อมาได้ กลายเป็นเครื่องแบบข้าราชการในสมัยรัชกาลที่ 5 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ ผ้าม่วง นั้นมีหลายสี เช่น สีน้ำเงิน สีแดง ผ้าม่วงที่รู้จักกันแพร่หลายในอดีตมีอยู่ 2 ชนิด คือ ผ้าม่วงหางกระรอกกับผ้าม่วงสีน้ำเงิน

เผ่าทอง ทองเจือ ได้อธิบายลักษณะผ้าม่วงหางกระรอกและผ้าม่วง สีน้ำเงินไว้ว่า ผ้าม่วงหางกระรอก เป็นผ้าพื้นเมืองของไทย ถือว่าเป็นของไทย แท้ ๆ มีการทอใช้กันมานานแล้ว ตั้งแต่สมัยอยุธยา เทคนิคการทอผ้าชนิดนี้ คือ การใช้ไหม มีเส้นไหมยืนเป็นเส้นพื้น เส้นพุ่งจะเอาไหมสีพื้นกับไหมสีขาวพันเข้า คัวยกัน แล้วพุ่ง สีที่ออกมาจึงเหลือขาว ผ้าชนิดนี้แม้เรียกว่าเป็นผ้าม่วง แต่ไม่ จำเป็นว่าจะต้องเป็นสีม่วง จะเป็นสีเขียว สีเหลือง สีแดงก็ได้ แต่ถ้าสีแดงใช้ เฉพาะกษัตริย์ และพระราชวงศ์ชั้นสูงเท่านั้น สามัญชนใช้ผ้าม่วงสีแดง ไม่ได้

ผ้าม่วงสีน้ำเงิน เป็นผ้าไหมเนื้อละเอียดแน่นหนัก บางครั้งเรียก ผ้าควนก็ได้ สั่งทอจากจีน โดยเฉพาะในสมัยรัชกาลที่ 5 มีการสั่งเข้ามาเพื่อใช้ เป็นเครื่องแบบข้าราชการ ปัจจุบันนี้จะเห็นว่า ผ้าถุงที่มหาดเล็กใช้ในวัง- พระคานักจิตรลดาการโหราน ก็ยังคงเป็นผ้าม่วง ซึ่งสั่งมาจากจีนทั้งนั้น (สัมภาษณ์ เผ่าทอง ทองเจือ, 16 เมษายน 2532)

ในวรรณคดีไทยมีการกล่าวถึงผ้าม่วงในบทละครเรื่องรามเกียรติ์ ซึ่ง พวกบัณฑิตหนุ่ม ๆ แต่งตัวนุ่งผ้าม่วงมาเที่ยวชมมหรสพ ดังข้อความว่า

พวกนัก เลงกิน เหล้า เมามาย
 ออก เดินสายผูกพราหฺมาหฺมยิม
 นางข้าหลวงต่างกรมห่มสีหีบหิม
 เทียวยื่นริม โรงงานหล่าน ไบ
 พวกบัณฑิตบิคมับนุ่งม่วง
 ห่มแพรดวง เต็ม เยื้องยัก ไหล่
 เทียวลอยชายกราย เข้ามาฉนวนใน
 โยสนไล่ เขียนคินิลนลาน

(บทละครรามเกียรติ์, ร.2 : 884)

ในบทละคร เรื่องคาคหลังกล่าวถึงผ้าม่วงว่าใช้ เป็นผ้าทรงสะพัก
 ดังข้อความที่ว่า

แล้วนุ่งผ้าบุหงารัง เกศ
 ใส่แหวนเพชร เทศมีค่า
 คาค เข็มชัศสุวรรณรจนา
 สะพักผ้าม่วงอรชรใจ

{คาคหลัง, (ล.1) : 309}

ในเสภาขุนช้างขุนแผน ตอนพระ ไวยเข้าเฝ้าพระพันวษาก็แต่งคิ้วนุ่ง
 ผ้าม่วงห่มผ้าหนึ่ง ไก่ ดังข้อความว่า

แล้วพระ ไวยอาบน้ำชำระกาย
 กรายเข้าเคหาผลัดผ้าเก่า
 นุ่งม่วงสี ไทร ไทมตะ เกา
 ห่มหนึ่ง ไก่ เบล้าบัก เกาแท้

(ขุนช้างขุนแผน : 920)

ผ้ามีสรู

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน (2525 : 640) ให้ความหมายไว้
ว่า "ผ้าไหมมีริ้ว เป็นสีต่าง ๆ บางทีเรียก ผ้าเข็มซาบไหม"

ผ้ามีสรูหรือมีสหรู มีลักษณะเป็นผ้าไหมทองแสง จัดเป็นผ้าเข็มซาบ
ชนิดหนึ่งทอด้วยไหม มีลักษณะเป็นริ้ว มีลายสลับลีอกทีหนึ่ง (ผฏฐภัทร จันทวิษ,
2521 : 16)

ผ้ามีสรูนี้นิยมนำมาคัดเลื้อหรือกาง เก่งสำหรับทหาร เวลาออกรบ ดังที่
ปรากฏในบทละครเรื่องอิเหนา ซึ่งกล่าวถึงทหารปืนของอิเหนาแต่งตัวนุ่ง
กางเกงมีสรูออกรบ ดังข้อความว่า

อันพลเค็นหน้าหลังทั้งนั้น
เลื้อม่วง เหมือนกันเป็นคู่คู่
ทหารปืนพื้น เลื้อปัสตุ
ใส่กางเกงมีสรูริ้วแดง
บรรดาเสนานายทหาร
ใส่เลื้อสีน้ำตาลกำนแย่ง
ขุนหมื่นอาสาฆ่าแขง
เลื้อกามะหยี่แดงชลิบทอง

(อิเหนา : 663)

ฝ้ายยก

ฝ้ายยก เป็นผ้าที่นิยมใช้กันมากตั้งแต่อดีต จนกระทั่งปัจจุบันนี้ผู้สูงอายุก็ยังนิยมนุ่งกัน

ลักษณะฝ้ายยก คือ ผ้าที่ทอให้เส้นค้ายเกิดลักษณะ 2 प्रकार คือ เวลาทอเส้นค้ายหรือไหมที่เข้คขึ้นเรียกว่า เส้นยก เส้นค้ายหรือไหมที่จมลงเรียกว่า เส้นข่ม แล้วพุ่งกระสวยไปในระหว่างกลางเส้นค้ายทั้งสอง ถ้าจะให้เป็นลวดลาย ต้องเลือกยกเส้นข่มบางเส้นขึ้น จึงทำให้เกิดลายบนชั้นบนผ้า ลักษณะการทอผ้าให้มีลวดลายสูงกว่าพื้นผ้า เช่นนี้จึงเรียกผ้าชนิดนี้ว่า ฝ้ายยก (มติรัตน์ ห้วมเจริญ, 2521 : 35)

ฝ้ายยก เดิมมักจะทอจากอินเดียและจีนแล้วส่งเข้ามาในราชสำนักไทย ถ้ามาจากจีนจะมีลวดลายกรวยเชิงสั้น ๆ อ้วน ๆ ต่างจากลายกรวยเชิงของอินเดีย ซึ่งค่อนข้างจะแคบยาวและผอม ฝ้ายยกมักมีเชิงผ้าเป็นลายกรวยเชิงหรืออาจมีลายอื่น ๆ ส่วนตัวผ้ามักเป็นลายดอกซึ่งเด่นขึ้นด้วยไหมสีหรือแสงทอง ฝ้ายยกนี้ถ้าเป็นผ้านุ่งผู้หญิงจะมีลายกรวยเชิงชั้นเดียว แต่ถ้าเป็นผ้านุ่งผู้ชายจะมีลายกรวยเชิง 3 ชั้น (สัมภาษณ์ ฝ่าทอง ทองเจือ, 16 เมษายน 2532)

ในวรรณคดีไทยกล่าวถึงฝ้ายยกไว้หลายตอน ซึ่งส่วนมากจะบรรยายถึงการแต่งตัวของตัวละครว่านุ่งฝ้ายยกไม่ว่าจะเป็นตัวละครชายหรือตัวละครหญิง ดังเช่นในเสภาขุนช้างขุนแผน กล่าวถึงการแต่งตัวของหลายแก้ว ตอนเป็นเจ้านาค ดังข้อความว่า

ครั้นอาบน้ำหลายแก้วแล้วแต่งตัว

หวีหัวมัดหน้าให้ผ่องใส

นุ่งฝ้ายยกจับเป็นกลีบใบ

เลือกรูสวมใส่ใสรูไรกรอง

(ขุนช้างขุนแผน : 51)

การแต่งตัวของขุนช้าง ก็แต่งตัวด้วยผ้ายกอย่างดี เพราะขุนช้างเป็นคนมีเงิน ชอบอวดรวย อวดงาม และอวดความมั่งมี เช่น ตอนที่ขุนช้างแต่งตัวไปฟังเทศน์ที่วัดก็นุ่งผ้ายกคาดผ้าเขียวสำน ตั้งข้อความว่า

นุ่งยกลายกระหนก เหมหงส์
เหมือนผ้าทรงของ ใคร ใครหาไม่
เขียวสำนปักทองกรองคอกไม้
ผ้าเช็ดเหงื่อ ไคลไสชมพู
ครั้งนี้จะแต่ง ไปให้ยิ่งยวด
จะ ไบอคนางพิมให้ยืมอยู่
นิ้วก็ยี่โล่รังแตนแหวนงู
นิ้วชี้ เชิดชูนั้นแหวนเพชร

(ขุนช้างขุนแผน : 64)

คอบนางพิมพิลา ไลย ไบฟัง เทศน์ที่วัดก็แต่งตัวนุ่งผ้ายก ห่มสไบ
ตั้งข้อความว่า

เอาชีสีพัน เป็นมันสลับ
กระจกส่องเงาไว้จับแสง
นุ่งยกลายกระหนกพื้นแดง
กำนแย่งทองระยับจับตาพราย
ชั้นในห่มสไบชมพูน่ม
สีทับทิมทับนอกอุเชิณฉาย
ริ้วทองกรองคอกพรรณราย
ชายเห็นเป็นที่เจริญใจ

(ขุนช้างขุนแผน : 66)

ในบทละครเรื่องอิเหนา พระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย กล่าวถึงการแต่งตัวนุ่งผ้ายกของตัวละครไว้หลายคน เช่น การแต่งตัวไปรบของอิเหนา ดังข้อความว่า

ภูษายกแย่งครุฑชูธงค์
ฉลององค์เข้มซาบคคกริช
ห้อยหน้าปักทองกรองคอกซึก
สังวาลวรรณวิจิตรจรัสเรือง

(อิเหนา : 31)

การแต่งตัวของ เหล่านางสนมกษัตริย์มักจะนุ่งผ้ายก ห่มคาด ห่มริ้วทอง ดังข้อความว่า

ได้แบ่งบวลชวนเพื่อนกันผัดหน้า
เขียนคิ้วสุคตาแล้วแต้มไผ
บ้างสอดแหวนรังแตนเพชรเจียรระโน
สวมกาไลใส่สร้อยลูกมะยม
นุ่งยกแต่ละอย่างต่างสีกัน
ริ้วสุวรรณคาคคอกเอาออกห่ม
คาดเข็มขัดรัดรอบเอวกลม
ใส่กรอบหน้ากรมราชาวดี

(อิเหนา : 801)

ในวรรณคดีไทยเรื่องอื่น ๆ ก็กล่าวถึงการแต่งตัวนุ่งผ้ายกของตัวละคร
ไว้หลายตอน เช่น ในบทละครเรื่องคาหาลัง ว่านุ่งผ้ายกไหม ดังข้อความว่า

บัดนั้น

ผ้ายงสีมีสาที่เลี้ยงใหญ่

แต่งกายประภวักกันทันใจ

นุ่งผ้ายกไหม เริงชายกรวย

{คาหาลัง (ล.2) : 395}

บทละครเรื่อง คาวี กล่าวถึงการแต่งตัวของนางคันทมาลิตคอนหนึ่งว่า
นุ่งผ้ายกริ้ว ห่มสไบปักทอง ดังข้อความว่า

ทวิกระจายรายเส้นขนเม่นสอย

ผัดหน้านั่งตะบอยบีบลิ้ว

เสกซี่ผึ้งสีปากพลางวาคิ้ว

นุ่งผ้ายกริ้วมีราคา

เอาสไบปักทองเข้าลองห่ม

นึกชมสมตัวเป็นนักหนา

จะแต่งไปอวคมันจันท์สุคา

น้ำหน้าอิจัญโร โทนจะมี

(บทละครนอกรัชกาลที่ 2 : 426)

ผ้ายกทอง

ผ้ายกทองมีกระบวนการทำเหมือนผ้ายกไหม ทั้งลวดลายต่าง ๆ คล้ายกันมาก ต่างกันที่ผ้ายกทองทอด้วยไหมทองและแสงทอง ทอด้วยฝีมือที่ประณีตมาก ผ้ายกทองจึงมีราคาแพงใช้เฉพาะ เป็นผ้านุ่งของเจ้านายชั้นสูง เรียกว่า ผ้าทรง ผ้ายกทองที่มีชื่อมาก คือ "ยกทองล่องจวน" ซึ่งเป็นผ้าทอทองยกเป็นลายเชิงห้อง ขึ้นมาเป็นไหมเกลี้ยงสีเดียว (สมุทรภักดิ์ จันทวิษ, 2524 : 53)

ในวรรณคดีไทยกล่าวถึงผ้ายกทอง ซึ่งตัวละครชั้นกษัตริย์หรือขุนนางนำมานุ่งหรือใช้เป็นภูษาทรง อย่างเช่น การแต่งตัวของมะเคเหวี ในบทละครเรื่อง อีเหนาคอนหนึ่งว่า

ทรงยกทองห้องชำระกะไหม
สไบหน้าเจียรระบาทคาคบัก
เข็มขัดเพชรพรรณรายสายซึก
ประจำยามจาหลักลงษา

(อีเหนา : 224)

บทละครเรื่องคาลัง กล่าวถึงการแต่งตัวของเหล่าขุนหลวงต่าง ๆ ว่า ล้วนนุ่งยกทองใส่เสื้อคอก ดังข้อความว่า

ขุนหมื่นหลวงที่ควัด
คกแต่งอินทรีย์ให้อ้ออ่า
นุ่งยกทองพันต่างสี
ใส่เสื้อคอกอย่างคิมค่า

{คาลัง (ล.1) : 548}

ในบทละครนอก เรื่องสังข์ทอง พระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย ก็กล่าวถึงการแต่งตัวของเหล่าขุนนางในวันเลือกคู่ของธิดาท้าวสามลว่าต่างก็นุ่งผ้ายกทอง เพื่อประกวดประชันกัน ดังข้อความว่า

พวกขุนนางต่างแต่งตัวลอง
นุ่งยกทอง เกี้ยวसानสีหมากสุก
บ้างนุ่งปลายตีนคองลองนั่งลูก
คู่กระบุงกระบุงกรูมกราช

(บทละครนอก ร.2 : 88)

ผ้าเยียรบับ

ลักษณะผ้าเยียรบับ เป็นผ้าที่ทอด้วยไหมสีควบกับไหมเงินไหมทองหรือ
 แล่งเงินแล่งทอง ยกเป็นลายคอกถึเป็นทองมากมีพื้นไหมน้อย คำว่า "เยียรบับ"
 ตรงกับภาษาอิหร่านว่า Zarabaf (ซาราบับ) หมายถึง ผ้าทอด้วยทอง ใน
 ภาษาไทยบางทีเรียก "สำระบับ" ซึ่งคล้ายกับคำภาษาเขมรว่า "ซาระบับ"
 (อุทัย สิงธุสาร, 2521 (ล.15) : 2857)

ผ้าเยียรบับเป็นผ้าที่ใช้ตัดเสื้อ และผ้านุ่งของผู้มีบรรดาศักดิ์ใน
 ราชสำนัก ขุนนาง ทหารผู้เข้ากระบวนแห่ ปัจจุบันยังมีการใช้ผ้าเยียรบับทำเป็น
 ผ้านุ่งสำหรับเครื่องแต่งกายละครราของ ไทย บางครั้งจึงเรียกว่า ผ้ายกละคร
 ผ้าเยียรบับส่วนมากจะทอมาจากอินเดีย ในระยะหลังมีผ้าเยียรบับปลอมทอด้วย
 ไหมทองปลอมมีลักษณะเหมือนผ้าคาด ใช้ไม่นานก็ค้ำ (มณีรัตน์ ท้วมเจริญ,
 2521 : 40)

คำ "เยียรบับ" หรือผ้าเยียรบับมีปรากฏอยู่ในบทละคร เรื่องอิเหนา
 พระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย ตอนที่กล่าวถึงการแต่งตัว
 ของเหล่านางสนมท้าวคานหา ซึ่งจะ ไปชมถ้าบ้านจะหราบศิริ ดังข้อความว่า

บ้าง ไซ้คู่กระจกษกถาคหมาก
 เครื่องนากออกมาซักจัดสรร
 หวีกระจกซ้อนใส่ไปโนนนั้น
 ของสำคัญจะได้ส่งท่านองเรา
 บ้าง เปิดหีบจัดจิบหม่นอนคาค
 เห็นรอยชากอยู่นิกคิจจะเก่า
 ยังอีกผืนเยียรบับซับบินเงา
 แต่ว่า เขายืมไปให้บ่าวทอง

(อิเหนา : 1110)

นอกจากนี้ในวรรณคดีไทยที่กล่าวถึงการ "นุ่งยก" นั้นก็หมายถึง
ผ้าเยียรบับนั่นเอง ดังศาลกลอนเสภาขุนช้างขุนแผนที่ว่า "เป็นยกทองค้องค้ายิ่ง
อาลัย ..." หรือ "นุ่งยกทองทอละออกตา..." (วิทย์ พิณคันเงิน, 2506 : 8)

ผ้าใยบัว

เป็นผ้าที่มีลักษณะผืนบาง ๆ เนื้อละเอียดอ่อนนิ่มนามาทำเป็นสบู่หอม
ของสตรี

ผ้าใยบัวมีปรากฏในวรรณคดีไทย เรื่องอิเหนา พระราชนิพนธ์ใน
พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย ซึ่งกล่าวถึงการแต่งตัวของระเด่นกฤษณา
ว่าห่มผ้าสไบใยบัว ดังข้อความว่า

ดูบไล้สุคนธ์บนทอง
สีพี่เลี้ยงประคองชดสี
ทรงสาอางสำอางเกล้าเมาลี
ผัดฉวีวรรณเบ่งคังเพ็งจันทร์
นุ่งภูษาค่าเมืองเครื่องใหม่
ห่มสไบใยบัวकुคณสัน
คาคเข็มชัศร์คสะอึ้งโอบพัน
พลอยกุศันดวงแก้วแววไว

(อิเหนา : 1202)

ผ้ารีวทอง

ผ้ารีวทอง หรือผ้าหัตวาริ เป็นผ้าที่มีลักษณะบาง ๆ หอด้วยไหมทอง เป็นผ้าแพรรีวชนิดหนึ่ง (ฉอรรถกถา จันทวิษ, 2521 : 36)

ผ้ารีวทอง หรือผ้าหัตวาริมิชื่อเรียกต่าง ๆ กัน คือ อัสวาริ วระวयी ซึ่ง มีชื่อคล้ายกับแพรชนิดหนึ่งซึ่งใช้กันแพร่หลายในอินเดีย คือ "อิซารี" เป็นแพรที่มี ราคาแพง เพราะคุณภาพดี เนื้อนุ่ม ใช้ทำผ้าค้ำคอเสื้อ (สมภพ จันทรบระภา, 2520 : 24)

พระยาครัง ได้กล่าวถึง ผ้าชนิดนี้ไว้ในภาพย์เท่เรือ ตอนที่พรรณนาถึง ภาพย์แต่งกายของสตรีที่มาชมชบวนเรือ ดังข้อความว่า

นุ่งชกทองห้องแย่ง

สอดสีแคงแกล้งบงเฉียง

รีวหัตวาริเรียง

เฉียง เขมราฐคาคเงินยวง

(วรรณกรรมพระยาครัง : 270)

ในบทละคร เรื่องอิเหนา กล่าวถึงการแต่งตัวของนางวันยิหาวา ไว้ว่า นางนุ่งผ้าคานีห่มผ้ารีวทอง ดังข้อความว่า

นุ่งคานีอย่างนอกคอก ไหม

ห่มรีวทองช่อง ไม้พื้นม่วง

สอดสีซิบในทองอน ไก่ควง

ทีห้วง ไว้วาง เหมือนนางใน

(อิเหนา : 601)

การแต่งตัวของ เหล่านางสนมในบทละคร เรื่องนี้ส่วนมากมักจะนุ่งยก
และห่มริ้วทองห่มคาคกัณเป็นส่วนใหญ่ ดังข้อความว่า

นุ่งยกแต่ละอย่างต่างสีกัน
ริ้วสุวรรณคาคคอก เอาออกห่ม
คาค เข็มชัศร์ครอบเอวกลม
ใส่กรอบหน้าถมราชาวดี

(อิเหนา : 801)

ในบทละครเรื่องรามเกียรติ์ พระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระ-
พุทธเลิศหล้านภาลัย ก็กล่าวถึงการแต่งตัวของนางสีดาคนหนึ่งว่า นุ่งผ้ายก
และห่มสไบริ้วทอง ดังข้อความว่า

พระสอดใส่สไบเปลวเชิงกระหนก
ภูษายกไว้วางหางหงส์
นางนุ่งผ้าจกกลีบจีบประจง
สไบทรงริ้วทองรองชับ

(รามเกียรติ์ ร.2 : 848)